

UDK 929Stritar J.:929Tominšek J.(044.2)

Matej Hriberšek

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

matej.hribersek@guest.arnes.si

KORESPONDENCA MED JOSIPOM STRITARJEM IN JOSIPOM TOMINŠKOM V OBDOBJU 1906–1923

V prispevku so predstavljeni doslej neobjavljena korespondenca med Josipom Stritarjem in Josipom Tominškom med letoma 1906 in 1923 in dogodki, ki so zaznamovali njun odnos.

Ključne besede: korespondenca, Josip Stritar, Josip Tominšek, literarna kritika

The article examines the yet unpublished correspondence between Josip Stritar and Josip Tominšek between 1906 and 1923 and events that shaped their relationship.

Keywords: correspondence, Josip Stritar, Josip Tominšek, literary criticism

1 Uvod

Prispevek je rezultat večletnega ukvarjanja z Josipom Tominškom ob pripravi njegove biografije. V Tominškovi zapuščini, ki jo hrani Osrednja knjižnica Celje, je ob popisovanju ohranjenega gradiva pozornost zbudilo znatno število pisem, nastalih ob dopisovanju s slovenskimi intelektualci, še posebej pa mapa, lično povezana z rdeče-modro-belo vrvico, kakršno sicer uporabljajo notarske pisarne, na kateri je bilo zapisano: Stritarjeva pisma (1906–1918). Tematika je zanimiva, ker korespondence med Stritarjem in Tominškom v Stritarjevem *Zbranem delu* (ZD) ne najdemo. Anton Koblar, ki je pripravil 10. knjigo ZD s Stritarjevimi pismi iz obdobja 1872–1923, je v uvodu zapisal: »Posebno moramo obžalovati, da so bila v prejšnji vojni po nemški zasedbi uničena ali izmaknjena pisma dr. Jos. Tominška, ki jih je bilo več.« (1957: 415). Koblar se je skliceval na pojasnilo Tominškove hčere Helene Stupan, njegovo navedbo je potrdil tudi sam Tominšek, v čigar zapuščini je ohranjen oris življenja in dela, ki ga je pripravil sam, dopolnil pa ga je njegov sin Teodor; v njem navaja, da se je med vojno umaknil k sinu v Celje, ker je bil med okupacijo kot zaveden Slovenec nezaželen, in da je bila ob bombardiranju Maribora uničena njegova knjižnica ter večina zapiskov in korespondence. Vendar se je del korespondence s Stritarjem ohranil,¹ in sicer 19 korespondenčnih enot, od tega sedem dopisnic in dvanajst pisem, poslanih Josipu Tominšku od 29. maja 1906 do 4. avgusta 1918 (osem jih je bilo poslanih z Dunaja, enajst iz Aspanga). Gradivo iz Tominškove zapuščine je bilo izhodišče za pripravo tega prispevka, katerega namen je bil zbrati ohranjene drobce korespondence med Stritarjem in Tominškom, da bi dopolnili Stritarjevo korespondenco v ZD ter prikazali odnos med dopisovalcema. Predstavljena je kronološko in dopolnjena s pismi

¹ Ohranili so se tudi Prešernovi rokopisi, ki jih je imel v hrambi in je po vojni tožil, da so bili med bombardiranjem uničeni (Hladnik 2016: 230).

iz Rokopisne zbirke Domoznanskega oddelka Univerzitetne knjižnice Maribor (dve Tominškovi pismi Francu Šeguli) in Rokopisnega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana (sedem Tominškovih pisem Stritarju).²

2 O Josipu Tominšku

Josip ali Jožef Tominšek, ki se je rodil 4. marca 1872 v Bočni, je osnovno šolo obiskoval v Gornjem Gradu (1878–1884), nato pa v obdobju od 1884 do 1892 celjsko gimnazijo, kjer je z odliko maturiral 2. julija 1892. Jeseni istega leta se je vpisal na univerzo v Gradcu, kjer je v obdobju 1892–1896 študiral klasično filologijo, slavistiko, germanistiko, primerjalno jezikoslovje, filozofijo, pedagogiko in arheologijo, zraven je obiskoval dvoletni tečaj za učitelje telovadbe. Zadnji dve leti študija je bil knjižničar knjižnice klasičnega seminarja, obiskoval je tudi tečaja stenografije in strojepisja.³ Junija 1896 je postal suplent na gimnaziji v Kranju, 1897 je naredil profesorski izpit iz latinščine, grščine in slovenščine kot glavnih učnih predmetov, 11. januarja 1898 pa je bil promoviran za doktorja filozofije; naslov njegove doktorske disertacije je *Studien zur Batrachomyomachie*.⁴ Od 1896 do leta 1904 je poučeval na gimnaziji v Kranju, vmes je bil v obdobju 1903–1904 na študijskem izpopolnjevanju v Berlinu in v letih 1904–1910 je učil na 1. državni gimnaziji v Ljubljani. Leta 1910 je postal ravnatelj gimnazije v Gorici, 1911 ravnatelj mariborske gimnazije; tu je ostal do upokojitve 1932. Bil je član deželnega šolskega sveta, član Društva slovenskih profesorjev, šolski nadzornik za telovadbo, organiziral in širil je telovadno kulturo ter planinstvo, bil je publicist, raziskovalec, pisec učbenikov itd. Lahko bi postal prvi predavatelj za klasično filologijo na ljubljanski univerzi, vendar ni imel habilitacije in izkušenj z visokošolskim poučevanjem, zato je to mesto zasedel Čeh Ivan Lunjak. Njegova bibliografija šteje prek 860 enot. Leta 1943 se je preselil v Celje, kjer je umrl 22. marca 1954.⁵

3 Stritar in Tominšek

Prvi stik med Stritarjem in Tominškom je bila Tominškova recenzija Stritarjevih *Zimskih večerov* (1902), ki je bila mešanica navdušenja in kritike. Spraševal se je, ali je Stritar zdaj v svoji »poklasiški (še klasiški) ali v nadklasiški dobi«, in ugotovil, da je ostal isti od *Mladike* 1868 do *Zimskih večerov*, da je »gorel in gori v njem isti ogenj, mirno navdušenje za harmonijo ali v lepoti, ali v življenju [...] Prej bolj v lepoti, zdaj bolj v življenju [...]; prej je bil bolj umetnik, zdaj je bolj učitelj; prej se je bojeval za mir, zdaj miruje z bojem!« Izrekel je pomislek o tem, da lahko star pisatelj piše prave mladinske spise, in ocenil, da so v knjigi čudno združene »krasne mladeniške cvetke z ovenelim bičevjem«; da je od sto *Drobnic* – zlatih resnic precej trdih in neokusnih;

² Vsem trem naštetim ustanovam se zahvaljujem, da so dovolile uporabo gradivo in njegovo objavo; v Osrednji knjižnici Celje Srečku Mačku in vodji Oddelka za domoznastvo Alenki Hren Medved, na Oddelku za domoznastvo UKM Vlasti Stavbar, na Rokopisnem oddelku NUK pa njegovemu vodji Marijanu Rupertu.

³ Orel 1982: 119; Tominšek, Zapuščina, *Curriculum vitae*.

⁴ Orel 1982: 120; Tominšek, Zapuščina, *Curriculum vitae*; Službenički list; Osnutek življenjepisa (dr. Teodor Tominšek).

⁵ Za natančnejši oris Tominškovega življenja in dela Orel (1980) in Hriberšek (2010).

da je konec povesti *Cestar* povsem »bagatelizovan«, da je »neko čudežno kislo grozdje«, da je *Sestra* ponesrečena po zasnovi in tendenci; da je slabost dela dejstvo, da so glavne osebe in gonilo pogosto otroci: trileten deček nastopa kot star filozof, mali deček razpravlja o alkoholizmu ipd. (Tominšek 1902/3: 27–28). Kritična ocena je Stritarja očitno prizadela, saj je v pismu Pavlu Turnerju z grenkim priokusom zapisal: »Ali ste brali tisto kritiko v *Slovanu*? Kako ‚en bagatelle‘ obdeluje modri mož moje ‚Zimske večere‘! Pa starost mi očita, češ, za mladino, najivno ni dano starcu! Habeat sibi!« (Stritar 1957: 188) Precej bolj pohvalno je Tominšek orisal Stritarjevo vlogo v *Ljubljanskem zvonu* (LZ) 1905 ob jubileju 25-letnice časopisa.

Slika 1: Josip Tominšek z družino okoli leta 1910.
(Vir: Osrednja Knjižnica Celje, Zapuščina Josipa Tominška)

Naslednji posredni stik se nakazuje iz Stritarjevega pisma Ivanu Hribarju z dne 22. februarja 1906, ko je bilo jasno, da bo slavnostni govornik na praznovanju Stritarjeve sedemdesetletnice v Ljubljani Josip Tominšek. Stritar je, verjetno še vedno pod vtisom Tominškove ocene *Zimskih večerov* v *Slovanu*, Hribarju z nekaj prikrite skepse, najbrž pa tudi pod vplivom burnih dogodkov ob praznovanju njegovega jubileja na Dunaju,⁶ pisal, da vso stvar prepušča njegovi presoji in pa Tominškovi taktnosti (Stritar 1957: 192). Proslava Stritarjeve sedemdesetletnice⁷ v Ljubljani je bila prelomnica v njunem

⁶ *Slovanski sever: Stritarjeva slavnost na Dunaju. Dom* 16/22 (21. februarja 1906). 4; *Omladina* 2/12 (1906). 193.

⁷ Erjavec-Flerè, 1923: XLVIII–XLIX; *SN* 39/41 (20. februarja 1906). 2; *Slovanski narod* 39/116 (21. maja 1906). 1–2; anon.: »Srca gori!« *Dolenjec* 1/16 (26. maja 1906). 1; *Dopisi. Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj. Dom* 16/56 (16. maja 1906). 2; Joža Glonar (an.): *Stritarjeva sedemdesetletnica. LZ* 26/3 (1906). 191; Joža Glonar (an.): *Stritarjeva slavnost. LZ* 26/6 (1906). 382; Evgen Lampe: *Naše slike. DS* 19/6 (1906). 383; *Slovan* 4/7 (1906). 217; Janko Šlebinger: *Stritarjeva osemdesetletnica. LZ* 36/2 (1916). 144.

odnosu; Tomišek je v nagovoru navdušeno govoril o Stritarju in od tedaj naprej v Stritarju videl svoj ideal, ki ga je do njegove smrti pohvalno povzdigoval. Stritar pa je v Tomišku ugledal človeka, ki razume njega in njegovo misel bolj kot drugi. Morda je bil Tomišek kot odbornik Slovenske matice eden od pobudnikov za to, da so Stritarja izvolili za njeneга častnega člana.⁸ Novice o praznovanju so segle zunaj slovenskih meja.⁹

Obdobje od 1900 do 1908 je bilo za Tomiška eno najbolj plodnih in obenem napornih v njegovem življenju, saj je imel redno službo, bil je na izpopolnjevanju v Berlinu, njegova družina se je večala, ogromno je objavljajl v strokovnem periodičnem tisku in časopisu,¹⁰ objavil pa je tudi nekaj učbenikov.¹¹

Leta 1905 je začel Tomišek intenzivneje preučevati Stritarjevo življenje in delo; nikjer izrecno ne pojasni, kaj ga je spodbudilo k temu; morda je bila to priprava na slavnostni govor ob Stritarjevi sedemdesetletnici. Da je postal velik Stritarjev obču-dovalec, je razvidno iz Tomiškovega pisma Stritarju 18. maja 1906, v katerem mu je razkril svoje navdušenje nad njim in ga obenem prosil za nekaj podatkov, ki jih je potreboval za razpravo o njem v LZ:¹²

Velecenjeni gospod profesor!

Ne vem, ali ste prejeli kartico, ki sem vam ž njo naznanil, da vam nameravam pisati v kratkem. Ako ste jo prejeli, si boste pač mislili, da točnost ni moja lastnost. In vendar ni vzrok mojega odlašanja netočnost, ampak vzrok je dvojen, eden realen, eden psihičen, a oba sta med seboj v zvezi Že pred leti, ko sem začel proučevati novejšo slovensko slovstvo, bi vam bil rad pisal, bi bil rad vprašal po tem in onem ali vsaj Vam izrazil svojo vdanost. Od vedno sem se bal, da bi me ne smatrali za vsiljivca, in dobil sem tekom svojih študij, čim bolj sem proučeval Vašo dobo in Vaše delo, tem večje spoštovanje pred vami in čutil sem se tako majhnega, da se nisem smatral vrednega se vam bližati kar tako misleč si: Ako je sicer slovenska mladež precej drzna in dokaj samosvestna, moram vsaj jaz, ki sem izkusil precej sveta, biti skromen ... Še ko sem imel drago priliko Vas videti iz oči v oči in ko me je srce vleklo k Vam, da bi Vam poročal in pripovedoval, mi tega notranji glas ni pripuščal, češ, to mesto ne pristojta meni. Tudi v tisti veliki družbi ni bilo pravzaprav mogoče, govoriti o tem, kar bi govoril najraje ... Tako so prešli tisti lepi dnevi, ko je med Slovenci zavladalo toliko prirsčnosti in neprisiljene oduševljenosti, kakor še nikoli, odkar jaz presojam naše odnošaje ... In nekaj dni pozneje ste me počastili s svojim pismom, ki mi bo veljalo za pravo pridobitev mojega življenja. Kar zakoprnelo je v meni vse, da bi Vam takoj odgovoril: Vaša dela so me kar prevzela! Čital sem jih kot neizkušen mladič in točil sem solze ob njih; a čital in študiral sem jih tudi zdaj in zdaj sem šele prav prepoznal njih ceno; kar zjokal bi se, da jih

⁸ »Slovenske matice« 144. odborova seja, v petek dne 1. rožnika 1906. SN 39/130 (8. junija 1906). 2.

⁹ Stritarjeva slavnost v Ljubljani. Edinost 31/140 (22. maja 1906). 2; Izvirna poročila iz Ljubljane. Glas naroda 14/131 (5. junij 1906). 2.

¹⁰ Objavljajl je v gimnazijskih izvestjih, v *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*, v *Wiener Studien*, v *Pedagoškem letopisu*, v *Gorenjcu*, *Domovini*, *Slovenki*, *Popotniku*, *Slovanu*, v *Laibacher Zeitung*, *Marburger Zeitung*, še posebej veliko v *Ljubljanskem zvonu* itd.

¹¹ Npr. *Latinska slovnica* (1906), *Grška slovnica* (1908), *Grška vadnica* (1908) idr. Natančnejši oris teh del Hriberšek 2005: 186–187, 190–192; Hriberšek 2010.

¹² NUK, Ms 1047 H. št. 1, Tomiškovo pismo Stritarju (Ljubljana, 18. maja 1906).

naši ljudje poznajo tako malo, a še huje je, da sodijo o njih, ne da bi jih poznali ... To sem vam hotel pisati že pred 14 dnevi, a čakal sem mirnega trenutka, ko morem s srcem govoriti. Prišel je še danes – imam namreč mnogo posla s šolo, z družvi, z našim slovstvom (enfant terrible!) in z mnogoštevilno svojo obitelji. Danes bi Vam rad povedal vsaj tole (ako vam ni neljubo, se oglasim še o kaki drugi priliki): dandanes bi še koga nujno potrebovali, da bi nastopil kakor ste nastopili Vi, koga, ki bi nastopil z idealnimi nameni, a z realno uspešnimi sredstvi – tako ingeniozno pač kakor ste znali edino Vi – kajti dandanes je slovstvo pri nas skoraj edino borba za osebo ali za kliko! Če se bo to kdaj zboljšalo, zboljšalo se bo le v Vašem znamenju.

V Zvonu bo izhajala celo leto študija o Vas in Vaših delih, nedostatna, a pisana s prepričanjem. Ali bi mi hoteli o priliki odgovoriti na tale vprašanje: 1.) Ali ste se vrnili iz Pariza preko Italije v Ljubljano, ali ste bili v Italiji o drugi priliki? 2.) Kdaj ste dali Levstiku svoje pesmi v pregled? (Bilo je v Ljubljani). 3.) Kdo Vam je prigovarjal, da ste umaknili prošnjo za mesto v Rudolfovem? – Želeč Vam in milostni gospe soprogi pravega užitka, vam z odl. spoštovanjem

vdani in zvesti

Dr. Jos. Tominšek

V pismu ni zaznati ostrine, s kakršno je Tominšek nastopil v oceni *Zimskih večerov*; besede, ki jih je ubral na proslavi, so bile povsem drugačne. Stritarja sta Tominškova hvalnica na proslavi in neprikrito navdušenje ganila, saj se mu je 29. maja v pismu zahvalil!¹³

Velečastiti gospod doktor! Dragi rojak!

Vam sem pa še prav posebno hvaležen za prelepi govor, s katerim ste me slavili v mestnem domu. Po pravici ste posebno krepko poudarjali moj idealizem, kateremu se tako samosvestno posmehujejo »modernjaki«! Jaz sem pa še vedno prepričan, da je človeštvu potreba idealizma »kakor slepcu vida«. Bog vas živi!

Na Dunaju 29. maja 1906

Stritar.

Tedaj je Tominšek že pripravljala razpravo o Stritarju, ki jo je pod naslovom *Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja* najprej objavil v LZ (1906a), še isto leto je izšla tudi kot posebna publikacija v samozaložbi (1906b). Razpravo v sedmih nadaljevanjih je Tominšek razdelil na štiri poglavja: I. Stritarjev idealizem, II. Harmonija v Stritarjevem življenju in delovanju (gimnazijska leta, univerzitetni študij, Stritar stopi v življenje in v boj za načela in vzore; Vzori uprizorjeni; Mladika njih zbornik), III. Stritar kot dovršen pesnik in pisatelj, IV. Stritar pravi domačin. Ne gre za tipičen analitični oris, ampak je razprava zelo osebna, pisana pod vplivom navdušenja nad Stritarjem, patetična in pogosto preobložena. Npr. že uvod:

Prav presodimo Borisa Mirana-Josip Stritarja le, ako se zberemo v njegovem duhu; kot celokupna ideja, kot notranja sila, ki nas veže, mora zavladati med nami njegov duh, navdajajoč

¹³ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Dunaj, 29. maja 1906).

nas tajno in naposled očitno vsaj za kratko dobo naše združitve ž njim s toliko močjo, da si, pozabivši samega sebe, postanemo bratom bratje (1906a: 332).

Enako privzdignjeno razpravo tudi zaključí: »Započel je klasično dobo pri Slovencih Jos. Stritar.« (1906a: 738) Panegirični ton deluje mestoma moteče in spisu, za katerega Jože Pogačnik ocenjuje, da temelji »na čustvenem idealizmu in jubilejnem zanosu in se z njim zaključuje prvo obdobje preučevanja Stritarja« (1963: 38), jemlje strokovno kredibilnost.

Med odzivi na razpravo omenimo oceno Dragutina Prohaske, ki je v *Savremeniku* zapisal, da je preveč hiperbolična in jo označil prej za sintezo kot analizo (Prohaska 1908: 633). Najbolj kritičen je bil Ivan Prijatelj v *Naših zapiskih* (1907). V dolgem uvodu je predstavil stanje slovenske literarne kritike na splošno in bistvene pomanjkljivosti v Tominškovem kritičnem pristopu k literarnim tematikam. Priznal mu je, da ima prirojen čut za opažanje in da so njegove kritike polna iskrih domislic, da pa v njih ne prinaša celotnih slik in da v njih ne orisuje ne vsebinskih ne formalnih ne idejnih in ne estetičnih problemov in da zato njegove razprave postajajo bio- in bibliografije. Poočital mu je, da piše prehitro in preohlapno, ter mu prijateljsko svetoval, naj se zbere (Prijatelj 1907: 73–74). Dotaknil se je nekaterih zanj najbolj spornih ali pomanjkljivih točk v razpravi, objavil je tudi nekaj primerov iz Levčeve korespondence, ki slikajo zgodovino in ozadje »tihe slovenske kritike« (Prijatelj 1907: 78–79). Glavni očitki na račun razprave so: malo kritičnih definicij, opravičevanje in olepševanje stvari (npr. Stritarjeve neizvirnosti), panegiričnost, ki daje vtis prigodnega, slavnostnega spisa, in popolno pomanjkanje psihološkega portreta Stritarjevega duha. Opozoril je, da bo za kritično oceno Stritarja, ki je v Prijateljevih očeh veljal za največjega slovenskega kulturnega delavca in katerega največje delo v našem slovstvu je literarna pedagogika, potrebno napisati novo analizo. Podobno je Tominšku preveč mladeniški pristop, patos, povzdigovanje Stritarja kot ideala popolnosti ter dejstvo, da ne nastopa kot kritik, ampak kot panegirik, očital tudi Evgen Lampe v *DiS* (1907: 328).¹⁴ Vendar je stopil Tominšku v bran, češ da je Prijateljeva kritika sicer potrebna korektura k Tominškovega spisu, da pa odklanja njegove prezirljive opazke.¹⁵ Plaz očitkov na Tominškove kritične opazke o drugih piscih je nato na Tominška sprožil neznani V. v *Novi dobi* 1907, ki se sprašuje, kako je mogoče, da uredništvo LZ Tominšku dovoljuje takšno pisanje.

Tominšek Prijatelju, s katerim sta bila očitno v stalnih stikih, ni zameril kritične ocene; po objavi mu je 9. septembra 1907 pisal:¹⁶

¹⁴ Tudi *SN* 40 (1907), št. 39 (16. februarja). 6.

¹⁵ Drugi odzivi: anon: *Stritar v slovenski književnosti*. Čas 1/7 (1907). 183–184; Dr. I.: *Tominšek dr. Josip: Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja*. *Slovan* 5/7 (1907). 221; anon.: *Jos. Stritar – Analiza njegovega življenja in delovanja*. *Spisal dr. Jos. Tominšek*. *Popotnik* 28/6 (1907). 183–184; *Zbornik Slovenske matice* 9 (1907), 199.

¹⁶ NUK, Ms 895, Prijatelj Ivan, Korespondenca, Josip Tominšek, št. 3, Tominškova dopisnica Prijatelju (Ljubljana, 9. septembra 1907).

Velec. gosp. doktor!

Srčna hvala za imenitno oceno mojega »Stritarja«; prebral sem jo s pravim užitkom in name-ravam izreči Vam svojo zahvalo tudi javno.

Ves Vaš Jos. Tominšek

Positivni učinek Tominškovega slavnega govora ob Stritarjevi sedemdesetletnici še lep čas ni popustil, kar razkriva Stritarjevo pismo Tominšku 22. marca 1907, vendar pa je Stritar vendarle previdno ohranil nekaj skepse, saj se je komaj marca 1907 prip-ravil, da prebere Tominškovo razpravo, ki ga je pozitivno presenetila in navdušila:¹⁷

Visoko spoštovani gospod rojak!

Čudno, ali vendar resnično: meni je nekako težko poslušati, ko se govori, in brati, kar se piše o meni! Graje seveda človek nima rad, hvale pa je mene nekako – sram. Tako se mi je tudi godilo o Vašem lepem slavnostnem govoru, za katerega se Vam še enkrat lepo zahvaljujem!

Dolgo se nisem mogel odločiti, da berem vaš spis v Lj. Zvonu. Zdaj, ko sem ga prebral, po-dajam Vam srčno hvaležen v duhu desno roko! Toliko truda, pa vse tako korenito, pravično in blagohotno! Tako more pisati o možu le mož, ki mu je po duhu soroden.

Naslikali ste me ne prav, kakoršen sem, naslikali ste me, kakoršen sem želel in prizadeval si biti svojemu narodu. Vi ste me umeli, kakor pač malokdo med Slovenci.

Sejal sem, po svojem prepričanju, dobro seme; ali pa bode to seme kalilo, pognalo in rodilo sad, kakoršnega sem želel, kdove?

Vi, blagi gospod, ste mi spisali životopis, da si ne morem želeli boljšega, ko sklenem svoje dolgo trudapolno življenje, življenje, ki mi je podalo mnogo veselja, pa tudi prineslo dokaj bridkega iz moje ljube domovine. Toda to bodi pozabljeno!

Še enkrat: srčna hvala! Bog Vam daj srečo in veselje!

Vaš hvaležni Stritar

Na Dunaju dne 22. sušca 07.

Po Prijateljevih besedah (1907: 77) mu je Stritar v osebni pogovoru kot najbolj-šo misel Tominškove razprave izpostavil navedbo, da je bil Stritar vedno celota in je vedno ostajal enak. Tominšek je Stritarju na kratko odgovoril dober teden pozneje ter dodal praznično voščilo:¹⁸

Velecenjeni gospod profesor!

Za zdaj Vam želim prav vesele praznike in tisti ublaženi mir, ki je pač najlepši uspeh vsako-gar, kdor je dal človeštvu najboljše, kar je imel. – Pismo sledi! – Z odl. spošt.

vdani Tominšek

¹⁷ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Dunaj, 22. marca 1907).

¹⁸ NUK Ms 1047 H. št. 2, Tominškova dopisnica Stritarju (Ljubljana, 30. marca 1907).

Očitno je Stritarju poslal svojo razpravo, na kar nakazuje Stritarjeva dopisnica z dne 3. aprila 1907:¹⁹

Velespoštovani gospod! Poslano me je kaj razveselilo. Lepa hvala! Srčen Pozdrav!

Na Dunaju 3/4 07

Stritar.

Naslednji dan, tj. 4. aprila 1907, je Tominšek Stritarju poslal daljše pismo:²⁰

Vse naše življenje in delovanje tu v domovini je mrzličavo, nemirno na eni strani, na drugi topo, brezbržno. Do tiste klasične umerjenosti, ki sem jo lani šele prav znal občudovati v Vaših delih, sploh ne pridemo.

Da vzamem svojo osebo: jedva imam zdaj toliko mimih trenutkov, da bi si mogel vsaj v kakem pismu mirno »iztresti«¹⁹ srce: neprestana gonja me podi od mejnika do mejnika, od posla do posla. Tako se godi vsem našim delavcem, in jaz sem toliko neskromen, da se štejem med delavce. Prišel pa sem mednje največ iz odpora proti čudnim strujam, ki so v novejšem času pričele preplavljati vse naše življenje in delovanje; geslo te struje je bilo in je »modernost«, a ne da bi to geslo bilo moglo dobiti drugo vsebino nego negativno destruktivnost. Zastopniki te struje so povzdigali same sebe na božanstveni prestol, so prekrizali vso preteklost, so bili v svoji nevednosti slepi proti vsakemu razvoju, postali so čistilci edino sedanjosti. Ta struja je porivala svoje valove v vse panoge našega življenja, ne le v slovstvo, ampak tudi v šolo, v politiko, celo v domači dom. –

Proti tej slepi destruktivnosti je bilo treba nastopiti, a previdno, če nisi hotel biti ubit. V tem smislu sem skušal delovati tudi jaz, kjer sem mogel, deloma tudi v slovstvu. A treba je bilo nasprotnikom položiti pred oči kak sijajen zgled, sijajen, a ob enem prepričljiv kakor kak *argumentum ad hominem* – tu ste se pojavili Vi, gosp. profesor. Vašo slavje mora biti manifestacija proti modernemu destruktivnemu nihilizmu – to je bilo *a priori* jasno! Kazati na ideale, ki so dvigali naš narod, kazati na moža, ki je s svojimi ideali nastopal med nami kakor prorok. To je moralo Vašemu slavlju dati vseobči, vseslovenski in vsečloveški pečat: v *vzorni osebi slaviti učene vzore same*, to je bila naloga, ki sem se je jaz lotil z vso ljubeznijo, ki jo pač vnamajo v duši visoki ideali.

V tem duhu sem govoril slavnostni govor, v tem duhu sem pisal svojo študijo o prvem našem klasiku. In občinstvo me je umelo: tisti, ki so vašega duha in cvet naroda, mi pritrjujejo, črni nasprotniki pa so se čutili prizadete. Drugače tudi ne more biti: slabo je vedno nasprotno dobremu! Res pač, delo je bilo sila težavno, ker sem moral iz mrtvih črk tolikokrat sklepati na žive utripljaje; a ker sem pisal vse s srcem in ker je Bog ustvaril vsa srca enako, sem upal, da vsaj nekaj pravega zadene. Vendar sem se z nekakim strahom bal Vaše sodbe: da boste vsaj vobče z njim zadovoljni, to mi je višek uspeha in vedno Vam bom hvaležen za Vašo spontano izjavo! Končno si usojam Vam predložiti eno veliko prošnjo: že dolgo me prosijo, naj napišem za »Šolsko Matico«²⁰ članek o Vaših nazorih o vzgoji in pouku. Težavna reč! V Vaših spisih je mnogo gradiva, a le indirektno; ali bi ne zapisali morda pri priliki – recimo v obliki aforizmov – v obsega malega pisma svoje nazore o tej točki? Vrlo bi mi služili in porabil bi jih kot motto. – To se ne mudi; spis pride na vrsto šele drugo leto.

Zorno Vam sijaj solnce še mnoga leta!

Ves Vaš vdani Dr. Jos. Tominšek

¹⁹ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Dunaj, 3. aprila 1907).

²⁰ NUK Ms 1047 H. št. 3, Tominškovo pismo Stritarju (Ljubljana, 4. aprila 1907).

7. aprila je Tominšku pisal Anton Primožič, ki mu je Tominšek prav tako poslal svojo razpravo in najbrž govor, ki ga je imel na čast Stritarju ob sedemdesetletnici; v njem je poleg potrditve, kako zelo je Stritar cenil Tominškov pogled na svoje delo in nanj osebno, zanimiva navedba, da bi bil Stritar pripravljen sodelovati s Tominškom pri pripravi nove čitanke:²¹

Velespoštovani gospod kolega!

Ne zamerite mi, da Vam še le danes za poslana mi Vaša lepa spisa svojo srčno zahvalo izrekam. V posebno čast si štejem, da ste se me tudi pri tej priliki prijazno spomnili.

Lep, krasen spomenik ste našemu Stritarju postavili, kakoršnega tudi v istini zasluži, ne le kot naš pesnik in pisatelj, ampak tudi kot človek. Bolj poštene in blage duše, kot je on, je pač težko dobiti. Le poznati ga je natančneje treba, kakor imam jaz srečo ga poznati, morda manj iz njegovih spisov, ktere Vi veliko bolje poznate, baš Vi bolje nego kdorsibodi – ampak bolj iz osebnega, skoro lahko rečem, prijateljskega občevanja.

Stritar Vam je jako hvaležen, če tudi v svoji skromnosti misli, da mu delate preveč časti, in spoznal Vas je kot moža, ktermu gre vse spoštovanje.

Ker je prepričan, da ste tudi vrlo sposobni, da govorite besedo pri poduku našega jezika, Vam bo morda o tej zadevi sam pisal. Jaz sicer nisem natančno poduččen, ali je že začel kdo pisati nove primerne slovenske čitanke, kakor so menda sklenili ali, mislim, da bo baš tukaj potreba zidinjjenih moči; in Stritar bi se menda ne branil, sodelovati z Vami! Toda sedaj imate druge skrbi!

Zato Vam tudi nočem dalje časa kratiti in vas iskreno pozdravljam kot

Vaš vedno vdani

Dr. A. Primožič

Dunaj 7/4 07.

Pismo je bilo kot nekakšen med Primožičem in Stritarjem dogovorjeni uvod v daljše Stritarjevo pismo, ki ga je Tominšku poslal naslednji dan, 8. aprila 1907:²²

Visoko spoštovani gospod!

Hvala lepa za tako prijazno in zanimivo pismo!

Delavca se imenujete – po vsi pravici! Vi ste res vredni, kakor redko kdo pri nas, tega častnega »naslova«. Gosp. dr. Primožič, ki je bil včeraj pri meni, ne more prehvaliti vaše delavnosti; govoril je sploh o Vas z največjim spoštovanjem, kar me je prav veselilo.

Malo veselega mi poročate o narodnem življenju in gibanju v naši ljubi »beli Ljubljani«. Kar jaz iz daljave, to vidite Vi od blizu. Ali, ljubi gospod, kje pa je dandanašnji kaj veselega videti po svetu! Povejte mi, prav hvaležen Vam bom.

Pišem naj, kako sodim o vzgoji in pouku! Škoda, da mi ni prišel ta poziv malo prej, ne zdaj. Ko upamo, da nam vendar enkrat pride »ta gorka pomlad«. Jaz je kaj težko čakam, da bi vendar zopet mogel vun v pošteno, nepopačeno naravo, ki je moj pravi dom! Po nji hrepenim, da se v nji poživim in okrepečam dušno in telesno!

²¹ Tominšek, Zapuščina, pismo Antona Primožiča Josipu Tominšku (Dunaj, 7. aprila 1907).

²² Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Dunaj, 8. aprila 1907).

Veselilo bi me, kaj rad bi ustregel Vaši želji – o tej preimenitni stvari sem dovolj premišljal v svojem življenju – vendar gotovega Vam ne morem nič obljubiti – θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.²³

Bog Vam daj zdravje in veselje! Ostanite mi še dalje prijazni! Srčno vas pozdravlja Vaš hvaležni Stritar

Na Dunaju dne 8. aprila 07.

Vprašanje nove slovenske čitanke je bilo aktualno, saj je mesec in pol pozneje Stritar Tominšku pisal:²⁴

Velespoštovani gospod kolega!

Ne zamerite mi, da Vas zopet nadlegujem. Gosp. dr. sc. Le Monnier,²⁵ osr. ravn. šolskoknjižne zaloge bi rad vedel, ali kaže na novo izdati pr. Sketovo »Staroslovensko čitanko« (zadnja izdaja leta 1894.) Ker mu jaz na to nevem odgovora, vprašam Vas, kako sodite Vi, kako Vaši gosp. kolegi in sploh merodajni možje?

Prosim vas kratkega odgovora, za katerega se vam že naprej zahvaljujem. Z odličnim spoštovanjem in rojaškim pozdravom

Vaš Stritar, do (všt.) 2. junija W. 18/1 Herbeckstrasse 84.²⁶ potem: Aspang N.Ö.

Na Dunaju dne 23. maja 1907.

Verjetno sta si Tominšek in Stritar še dopisovala o tej tematiki, vendar korespondenca ni ohranjena; le 4. junija se je Stritar Tominšku na kratko zahvalil z dopisnico:²⁷

Visoko spoštovani gospod!

Hvala lepa za prijazni odgovor in dobri svet!

Zdravi!

V Aspangu dne 4. jun. 07

Vaš hvaležni Stritar

Stritar je 21. junija 1907 Tominšku, ki je medtem pisal razpravo o njem in ga je prosil za biografske in bibliografske podatke, poslal daljše pismo:²⁸

²³ »Leži na kolenih bogov«. Homerska krilatica; *Iliada* 17, 514 ἀλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται 20, 435 ἀλλ' ἦ τοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται; *Odiseja* 1, 267 ἀλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται; 1, 400 Τηλέμαχ', ἦτοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.

²⁴ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Dunaj, 23. maja 1907).

²⁵ Franz Ritter von le Monnier (1856–1925), kartograf in bibliotekar, edini sin znanega policijskega uradnika Antona (Anton Ritter von le Monnier (1819–1873)) (Dammerer 1995).

²⁶ Gätz 2016: 10–11.

²⁷ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Aspang, 4. junija 1907).

²⁸ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 21. junija 1907).

8/4 1907

Visoko spoštovani gospod!

Hvala lepa za tako prijazno in zanimivo pismo! ~~... ..~~

Delavca se imenujete – po vsi pravici! Vi ste res vredni, kakor vedno kdo pri nas, tega častnega, naslova! Gost. dr. Primozij, ki je bil včeraj pri meni, ne more prehovati vaše delavnosti; govoril je slobodno o vas z največjim spoštovanjem, kar me je prav veselilo.

Malo veseljeja mi poročate o narodnem življenju in gibanju v naši ljubi, beli ljubljani! Kar jaz iz daljave, to vidite hi od blizu. Ali, ljubi gospod, kje pa je standa, našnji kaj veseljeja videti po svetu! Povej, te mi prav hvaležen vam bom.

Pišem naj, kako sodim o vzgoji in pouku! Škoda, da mi ni prišel ta poziv malo prej; ne zdaj! Ko upamo, da nam vendar enkrat pride, ta gorška pomlad! Saj je kaj težko častam; da bi vendar zopet mogel vrniti v hi,

Slika 2: Stritarjevo pismo Tomiňški 8. aprila 1907.

(Vir: Osrednja knjižnica Celje, Zapuščina Josipa Tomiňška)

Dragi gospod rojak!

Vaša kartica me je prav razveselila, ker mi kaže »moje« ulice. Da bi prav mnogo dobrih in srečnih ljudi hodilo po njih!

Za preprijazne, ljubeznive besede Vašega pisma Vam v duhu podajem roko; to bodi nama obema dovolj.

Naše sedanje slovstvo! Mnogo talentov; ali meni se zdi, da niso vsi na pravem potu. O umetnosti sodim jaz še vedno, kakor sem sodil in pisal v svojih krepkih letih. Dviga, blaži naj človeka, ne pa nasprotno. Tisto moderno geslo »l'art pour l'art« ima veliko zapeljivega v sebi. Veseli me videti, da tudi drugi, veljavni možje že začenjajo soditi kakor jaz.

Na vaša vprašanja, žalibog, Vam nimam dovoljnega odgovora. 1.) Iz Pariza sem se vrnil preko Belgije in Nemške. Italije nisem videl nikoli! 2. Kdaj sem dal svoje prve pesmi Levstiku v pregled, to sem že čisto pozabil; jaz sem silno slab »kronolog«, kar se tiče mojega življenja. Samo to mi je še dobro v spominu, da sem pesmi šele čez dolgo časa z nekako silo brez kake opomnje dobil nazaj. To se mi je čudno zdelo tedaj, in čudno se mi zdi še sedaj. Človek človeku uganka! 3.) Zakaj se nisem oglasil za novomeško ravnateljstvo? Odgovarjal mi menda ni nihče. Mislil sem, da imajo drugi več upanja, in pa tudi pravega veselja in potrebno sposobnosti za tako mesto nisem čutil v sebi.

Očitalo se mi je večkrat, zakaj sem ostal v tujini. O tem bi se dalo mnogo povedati. Tu le toliko: Če moji rojaki sodijo, da sem res kaj storil za slovenski narod, naj mi ne očitajo, da sem obtičal na Dunaju. Ali bi bil mir imel v svoji domovini? Jaz nisem za tako politično življenje! Od obeh strank bi bile puščice v me letele, da bi bil nazadnje podoben sv. Boštjanu. Saj so mi še tako moji rojaki dali okusiti bridkega dovolj! Kaj nisem bil njega dni vladi prodan? Ali me ni sedanji gospod Kranjske dežele imenoval starega komedijanta? i.t.d. Dovolj! Izbrišimo!

Tolažba mi je, da je vendar še nekaj mož (v prvi vrsti ste Vi), ki pripoznavajo moje poštene, rodoljubne prizadeve. Hvala jim!

Čez nekaj časa zopet kaj!

Bog vas pozdravi, drago, sorodno mi dušo!

V Aspangu 21. junija [1907]²⁹!

Stritar

Lepo se Vam priporoča moja žena, ki Vas ima v kaj prijetnem spominu!

Glede na intenzivno dopisovanje v letih 1906 in 1907 ni nobenega dvoma, da sta si dopisovala tudi pozneje; iz obdobja med 1907 in 1913 so eno Tominškovo pismo in dve krajši razglednici ter eno Stritarjevo pismo in dve kratki dopisnici:

Veledični gosp. profesor!

Danes imam mirno urico, da morem stopiti pred Vas z vsem tistim prisrčnim oduševljenjem, ki ste ga zanetili v meni s svojim nežnim in duhovitim spominom, prav vrednim velikega

²⁹ Tominškov dopis k datumu.

pesnika! Osolzilo se mi je oko, ko sem si v duhu slikal, kako so vaše roke skrbno izvrševale mičen umotvor in rokotvor – in to v spomin malemu človeku, ki nima drugačnih zaslug, nego da je ljubil tam, kjer ste ljubili tudi Vi, in ki je še vedno srečen, da sta se najini ljubezni srečali na predmetu, a je zdaj še srečnejši, da ljubezen ogreva tudi naju – subjekta! Bog Vam plati tisočero, kakor ste jih osrečevali tisočero, prej posredno, a zdaj izmed njih neposredno enega – mene!

Dobil sem od Vas diplomo, ki mi je častnejša nego vse odlike in ki bo ji vedno določen odliččen prostor, da bom črpal iz nje voljo za vstrajanje v borbi za ideale, kjer ste bili od nekdaj moj četovodja. Vaša vedno mladinska dovezetnost za vse dobro in lepo bo vsikdar moj vzor, tem bolj blesteč, ker ste prvi, največji in – ko bi hotel črnogled sklepati – zadnji slovenski humanist.

Kako ljubko, da se zdaj oprijemate tudi ročne spretnosti! Čuden slučaj je, da tudi jaz rad rokodelčujem, kolikor mi pač pripušča čas. A prav pesniško je, da združujete na mičen način proizvode roke, duha in srca. Zato Vam vdano stiskam roko, se oklepam kot zvesti sin Vašega srca in Vam obljubljam, ostati vedno Vašega duha. Iz vse duše pa mi vzkoprneva goreča želja, da bi Vam Bog podaril še mnogo let, srečnih v blagi zavesti, da so baš možje Vaše vrste osrečevalci človeštva in seveda tudi – naroda. Če Vas površni kričachi ne umejo, je to za Vas le častno.

S poklonom mil. gospe soprogi sem in bom z odl. spoštovanjem Vaš

hvaležni

Dr. Jos. Tominšek.

NB.

Mislím, da imam pravi Vaš naslov (še izza l. 1906); zadnji ovitek sem založil, vendar upam, da Vas je moja brzovjavka k 19. t. m. dobila.³⁰

Vesele velikonočne praznike! še prej pa voščila za god pošilja najblažjemu in najbolj narodnemu slovanskemu pesniku z verno vdanostjo

zvesti

Dr. Jos. Tominšek.³¹

Najbolj svetovnemu pesniku slovenskemu poklanja prisrčna voščila za god, ki bodi iznova prvi v dolgi vrsti naslednikov, zvesti občudovalec

Dr. Jos. Tominšek

Poklone mili gospé soprogi.³²

³⁰ NUK Ms 1047 H. št. 4, Tominškovo pismo Stritarju (Ljubljana, 23. marca 1909).

³¹ NUK Ms 1047 H. št. 5, Tominškova dopisnica Stritarju (Ljubljana, 18. marca 1910).

³² NUK Ms 1047 H. št. 6, Tominškova dopisnica Stritarju (Ljubljana, 18. marca 1910).

Visoko spoštovani gospod rojak!

Srčna hvala za prijazno voščilo Vam in gospé soprogi!

In – vice versa!

Bog Vam daj srečo!

Vaš hvaležni Stritar

Na Dunaju 19/3 10.

Edino slov. voščilo!³³

Visoko spoštovani prijatelj!

Srčna hvala Vam za preljubeznive prijateljske besede, ki so mi prava tolažba! Bog Vam daj srečo!

Vaš hvaležni Stritar

D. 21/3 11

Wien 18/1 Herbeckstrasse 84.³⁴

Iz vsebine in datuma je mogoče sklepati, da se je Stritar z obema razglednicama Tominšku zahvalil za rojstnodnevne čestitke.

V Stritarjevi korespondenci v ZD, nastali med 1907 in 1913, je Tominšek v omejen redko; v pismu Dragotinu Lončarju 9. aprila 1909 Stritar pohvali Tominška in se mu zahvali, ker ga je prav razumel in pravično sodil (Stritar 1957: 200). Intenzivnejše dopisovanje se je začelo spet leta 1914, ko se je nakazovala prva svetovna vojna.

Visoko spoštovani gospod ravnatelj, dragi prijatelj!

Čez dolgo časa se Vam zopet bližam, in zdaj kar s prošnjo!

Gosp. F. Šegula hoče po vsi sili pisati o meni v »ilustr. tedniku ljubljanskem«, pa bi rad vedel to in ono iz mojega življenja. Najbolje bo, da mu kar pošljem en izvod Vaše – moje knjižice; ker pa svojega izvoda ne dam rad iz rok, prosil bi Vas, da mi pošljete eno knjižico, če imate še katero. Pa fotografijo hoče mož tudi. Kar mi je prav sitno.

Kako se počutite? Pač težko stanje imate v takem dvonarodnem mestu!

Meni se nič napačno ne godi telesno! Ali na duši! Nekako potr sem po vsem tem, kar sem doživel v zadnjih časih. Ta balkanska gnusoba!

³³ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Dunaj, 19. marca 1910). Tominšek je tedaj služboval na 1. državni gimnaziji v Ljubljani.

³⁴ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Dunaj, 21. marca 1911). Tominšek je bil tedaj ravnatelj nemške gimnazije v Gorici.

Oj ti Balkan, oj ti Balkan,
Kako krvav si in solzan!
Kri bratov v boju te pojila,
Solz bridkih rosa je močila;
Oj ti Balkan, oj ti Balkan,
Oh tebe pomnel bo Slovan!

Kje vidi človek kaj veselega, tolažljivega, oziraje se po svetu okrog, sosebno po slovanskem, slovenskem!?!

Meni je kar hudo pri srcu. Tako blizu groba, vidim pred sabo razbite in razrušene ideale, ki sem se zanje, to smem reči, po svoji moči trudil in – trpel!

Toda dovolj in že preveč jeremijade!
Bog Vam daj srečo! To Vam iz srca želi
Vaš hvaležni samotar

J. Stritar

V Aspangu, dne 30. jan. 14

Adr. J. S. Aspang N. Ö.³⁵

Februarja in marca 1914 je bilo dopisovanje med obema intenzivno, kot nakazujejo ohranjeni dve Stritarjevi dopisnici in dve pismi:

Velečastiti gospod ravnatelj!

Ne zamerite, prosim, da sem Vas nadlegoval s svojim pismom in svojo prošnjo. Saj Vas ne bodem več!

Z odličnim spoštovanjem

Vaš vedno hvaležni Stritar³⁶

Dragi gospod in prijatelj!

Prav žal mi je, da sem se s svojim sumom tako pre naglil. V strahu sem bil, da ste mi morda tudi Vi, vsled kakega novega obrekovanja, nejevoljni hrbet obrnili, kakor več drugih mož, sosebno pokojni Gregorčič, kar mi je posebno hudo delo. Kar misliti ne smem, koliko bridkega sem doživel od svojih rojakov!

Zdaj je pa zopet vse poravnano. Ne morem Vam dopovedati, kako me je razveselilo Vaše ljubo pismo!

³⁵ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 30. januar 1914).

³⁶ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Aspang, 9. februarja 1914).

To pismo mi pa tudi kaže, da vidite, kakor jaz, današnji svet; žalostno, kamor človek pogleda; trikrat žalosten pa je pogled po slovanskem svetu! Ko bi človek imel vsaj kaj upanja!

Na naše sedanje slovstvo kar misliti ne smem! Francosko literarno izgnanstvo je vse prep-lavilo! Še enkrat: Ne bodite mi hudi; odpustite to nepremišljenost ubogemu »nervoznemu« starcu!

Bog vam daj srečo!

Z odličnim spoštovanjem in prijateljskim pozdravom

Vaš hvaležni Stritar³⁷

Visoko častiti gospod!

Ne ustrašite se te podobe starega sanjača in godrnjača. Kaj se hoče? Taki smo!

V tem trenutku sem prejel Vaši dve karti. S tem ste popolnoma opravičeni, ko bi bilo treba tu kakega opravičevanja.

Da bi bil tudi jaz opravičen pred Vami!

Naložite mi za to kako pokoro; pa ne – pretežke!

S prijaznim pozdravom

Vaš hvaležni Stritar³⁸

Hvala, da ste poslali Š. dotični Zv.³⁹

Blagi prijatelj!

Slika vaše male družinice me je kaj prijetno iznenadila in razveselila! Ljubka šestorica! Bog ji daj srečo v življenju. Z dopisovanjem se nič ne mudi. Kadar nimate družega opravka.

S prijateljskim pozdravom!

Vaš hvaležni

St.⁴⁰

³⁷ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 10. februarja 1914).

³⁸ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 12. februarja 1914).

³⁹ »Šeguli dotični Zvon«. Gl. Stritarjevo pismo Tominšku z dne 30. januarja 1914 (op. 35).

⁴⁰ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Aspang, 15. februarja 1914).

Blagi prijatelj!

Srčna hvala za preprijazno in preljubeznivo pismo, ki mi je prava tolažba v teh žalostnih časih.

Žalostnih časih, pravim, in to seosebno za čuteče slovansko srce! Da sem kaj takega doživel. Človek bi kar obupal o slovanstvu! Toda dovolj javkanja!

Ali bi Vas smel prositi, da mi pošljete svojo in svoje častite gospé soproge fotografijo?

Zdaj smo in ostanemo do konca meseca na Dunaju, XVIII/1 Herbeckstrasse 84.

O tej priliki sem prebral zopet Vašo knjižico! Kako globoko v srce ste mi pogledali! Hvala Vam!

Bog daj srečo Vam in vsej Vaši ljubi obitelji!

Vaš hvaležni Stritar⁴¹

Ohranilo se je tudi nekaj korespondence iz leta 1915:

Visokospoštovani ljubljeni moj vzor. učitelj!

Cvet našega moštva se zdaj bori za svobodo domače grude; pretijo nam nevarnosti, a jaz imam trdno vero v svojo astrologijo, ki mi pravi: *Dokler utriplje poosebljeno srce našega naroda*, to je naš *Stritar*, *dotlej se nam ni nič bati!* Res, očitajte mi praznoverje: svojega prepričanja si ne dam izbiti: ljubi Bog nam je zato toliko let ohranil našega vzgojitelja-očeta, da in čuva nad našo blaginjo in s tajnim čarom skrbi za našo bodočnost. Sedemdeset let on živi z nami in skrbi za nas; vpliv njegovega delovanja pa se bo čutil sedemkrat sedemdeset let in še dalje! Prav zdaj se je razblinila tista oblastna in objestna modernost naših mladičev v nič in mnogokateri se je spomnil vedno mladega, navdušenega, a skrbno opreznega in pri vsem idealizmu realnega učitelja svojega naroda.

Vsi zvesti pristaši se združimo za jutrišnji dan in zakličemo: »Bog Vas ohrani, Dragi učitelj in oče, še mnoga leta, najprej do osemdesetletnice! Vse drugo bo prišlo samo ob sebi. – V svojem in v imenu obitelji se iskreno priporoča srčno vdani

Dr. Jos. Tominšek⁴²

Blagi prijatelj!

Po mnogih naključjih sem prišel šele zdaj do tega, da se Vam zahvalim za Vaš prijazni pozdrav. Vi ste zdaj edini rojak, ki se me še prijazno spominja. Srčna hvala Vam!

Kako mi je pri srcu, to si pač lahko mislite, saj menda se Vam tudi ne godi drugače, ker ste mi tako dušno sorodni. Meni je še vedno, kakor da bi vse to ne bilo nič družega kot težke, strašne sanje! V meni trpita dva: človek sploh in Slovan še prav posebe! Je li res konec slo-

⁴¹ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Dunaj, 20. marca 1914).

⁴² NUK, Ms 1048, Stritar Josip, Stritariana (Šterova zbirka (1048 č)), Korespondenca Josipa Stritarja, Josip Tominšek.

vanstva, brez vsega upanja? Te grozovitosti, prej na jugu, zdaj na severu! Ta posilstva vpričo moža, očeta, matere in vpričo oficirjev (častnikov tu ne morem reči!) Je-li to slovansko? Še psoglavci niso tako besneli in divjali! Tak narod meni ne more biti bratovski narod!

Toda dovolj. To boli in peče.

Jamo, bratje, izkopljimo,
 Jamo, oj globoko jamo;
 Vanjo up svoj položimo,
 In potem pa križ na ramo!

Bodite mi lepo pozdravljeni, Vi in vsi ljubi Vaši!

Jos. Stritar

Že več časa prebivam z ženo stalno v Aspangu (NÖ).⁴³

Blagi prijatelj!

Prav veselilo bi me, ko bi mi hoteli kratko poročiti, kako se godi Vam in Vašim.

Mene je nekako poživila in blagodejno okrepila tako bujno cvetoča pomlad in pa vesela vojna poročila, ki so nam porok, da smo dokončno oproščeni preteče nam hunsko-kozaške nevarnosti in nam dajejo upanje, da skoraj doživimo tako zaželeni častni in trajni mir.

Bog Vam daj srečo; to Vam iz srca želi Vaš

stari hvaležni

Jos. Stritar⁴⁴

Blagi prijatelj!

Vaše sedanje stanje je, kakor mi poročate, res težavno. Velika družina, velika skrb; pa še v takih časih! Toda kaj to Vam? Pokonci glavo! Vi ste še razmerno mlad in krepek mož. Teh hudih časov bo skoraj konec, in odpira se Vam jasna bodočnost z dolgo vrsto lepih, srečnih dni, ki Vam jih iz srca želi

Vaš

hvaležni stari

Stritar⁴⁵

⁴³ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 3. aprila 1915).

⁴⁴ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 10. maja 1915).

⁴⁵ Tominšek, Zapuščina, Stritarjevo pismo Tominšku (Aspang, 2. junija 1915).

V Ospranqu dne 10. maja 1915.

Moji prijatelj!

Prav veselilo bi me, ko bi mi hoteli
karkoli poročiti, kako se godi vam in
vašim.

Mene je nekako poživila in blagodejno
otlepila tako bujno cvetoča pomlad in
pa vesela vojna poročila, ki so nam proroči,
da smo dolготno oproščeni preteče nam
hruščlo-kozaste nevarnosti in nam dajejo
upanje, da skoraj doživimo tako gaje.
leni tisti in trajni mir.

Bog vam daj srečo, to vam iz srca želi
VdS

stari hvaljini
Jos. Stritar

Slika 3: Stritarjevo pismo Tominšku 10. maja 1915.
(Vir: Osrednja knjižnica Celje, Zapuščina Josipa Tominška)

Visoko čislani gospod profesor!

Prijazen spomin največjega vzgojevalca našega naroda, iz zelenega njegovega bivališča, ki mu je njegova oseba vdihnila vonj poezije! – Srčna hvala!

Have, anima candida!

Dr. Jos. Tominšek⁴⁶

Zadnji pisemski stik med njima je Stritarjeva dopisnica 4. avgusta 1918:

Dragi prijatelj!

Hvala lepa za poslano.

Upam, da ste zdravi!

Meni so od stradanj oči tako oslabele, da prav težko kaj berem ali pišem.

Bodite mi srčno pozdravljeni!

Vaš

hvaležni

Stritar⁴⁷

Stritar zaradi oslabeledosti ni več mogel ohranjati pisemskih stikov s Tominškom. Dodajam še dve Tominškovi pismi, ki ju je pisal Stritarjevemu prijatelju in zaupniku Francu Šeguli; prilepljeni sta v knjigo korespondence, ki jo je zbral Šegula in naslovil *Herbarium Stritarianum*. Šegula je 1922 poskrbel za izdajo zadnje Stritarjeve pesniške zbirke *Strunam slovo*. Za pripravo je želel imeti tudi Tominškovo razpravo in Stritar mu je obljubil, da mu bo priskrbel en izvod. Zanj je prosil Tominška, vendar odgovora ni bilo; 27. oktobra je v nemškem pismu Francu Šeguli sporočil, da je Tominškovo razpravo dobil (Stritar 1957: 319, št. 514). Šegula se je Tominšku zahvalil tako, da mu je poslal zbirko *Strunam slovo*, nato pa se mu je Tominšek zahvalil s pismom 26. decembra 1922.⁴⁸

Častiti gospod župnik!

Srčne potrebe ima čuteč človek vsak dan, zadostiti pa jim, ako mu je čustvo pristopno vsem vtisom, ne more, kakor bi rad.

Posvetili ste mi lep izvod velezaslužne svoje zbirke »Strunam slovo«. Knjižico sem si bil seveda že prej – bržko sem izvedel o njej – nabavil; a Vaš izvod ima záme pomen svetinje: naklonila mi ga je roka, ki je s požrtvovalno, rekel bi: slastno ljubeznijo nabirala in zbirala

⁴⁶ NUK Ms 1047 H. št. 7, Tominškova dopisnica Stritarju (Ljubljana, 20. novembra 1915).

⁴⁷ Tominšek, Zapuščina, Stritarjeva dopisnica Tominšku (Aspang, 4. avgusta 1918).

⁴⁸ UKM, Domoznanski oddelek, Ms 193 (Šegula Franc, Zapuščina) VI. (Korespondenca), št. 1 – H (*Herbarium Stritarianum*) 97.

bisere, ki so nastajali v globinah Boris Miranove duše; in žarelo je ob skladanju te knjige ljubezni polno srce najboljšega pesnikovega prijatelja, najboljšega zato, ker ga je – sam živeč v temni senci usode – popolnoma umel, a kakor on, ni klonil duhom. – Preživel sem v tem grdem svetskem lomastenju zopet nekaj lepih, prelepih trenutkov, ko sem z Vašo knjižico v roki kramljal s svojim idealom, tihim in globokim Stritarjem. Pa bridki so tudi ti trenutki, če pomislim, káko starost je usoda naklonila temu živemu simbolu našega naroda.

Pravkar sem napisal za »Zvon« nekaj vrstic o Vaši knjižici in o Stritarju, ne v obliki suhe ocene, ampak kot označbo splošnega pomena te izredne publikacije. Kdaj izidejo te vrstice v »Zvonu«, ne vem. – Pisal bi tudi Stritarju, a ne vem, bi mu li s tem kaj služil; ako mu morda Vi kaj pišete, sporočite mu, da je on v moji duši in v moji hiši čuvar kakor naš genij.

V svoji knjigi omenjate, da želi Stritar, naj se moj spis o njem ponatisne, tudi jaz bi je zdaj morda ne zmogel: tedaj sem se pač tekom več mesecev povsem vživel vanj in zrl sem mirnozavestno v svet. Zdaj sem postal bolj trpek, spuhtele so mnoge nade, razumem bolje starega Stritarja, mladega pa ne doživljam več popolnoma. Ko bi torej bile literarne prilike ugodne, bi se moj spis, ki ga je bilo natisnjenega le malo izvodov, res smel ponatisniti, seveda predelan. A dvomim, da bi moglo priti do tega; današnji rod idealom ni naklonjen!

Prosil pa bi Vas, da bi mi o priliki dali za nekaj časa na vpogled tisti izvod mojega spisa, v katerem je Stritar sam pripisal svoje opombe; te me seveda silno zanimajo. Morda pridete kdaj v Maribor? Poštino seveda poravnam, če bi knjigo zaupali (le priporočeno!) pošti. Izvolite mi sporočiti odločitev na dopisnici.

Naj porabim to priliko, da vam izrečem srčna voščila za Novo leto! Voščila?! Tako smo jih navajeni, kakor fraz, a jaz hočem z njimi samo izreči, da čutim z Vami težave, ki Vam jih je naklonilo življenje, a se tudi veselim z Vami, kadar Vas navdaja zavest, da ste storili kaj dobrega, lepega, plemenitega! – Bog z Vami!

Prijateljsko vas ozdravlja Vaš

Dr. Jos. Tominšek

Tudi za zbirko *Strunam slovo* je Tominšek napisal predstavitev z enakim zanosom, a je bolj kot samo zbirko orisal Stritarjevi zadnji leti življenja. Predstavitev je pripravil takoj po izidu 1922 (omenja v pismu), a jo je uredništvo LZ objavilo približno leto dni pozneje (Tominšek 1923).

V drugem ohranjenem pismu 16. januarja 1923 se je Tominšek Šeguli zahvalil, ker mu je poslal Stritarjev izvod razprave, iz katere si je izpisal Stritarjeve opombe (bil je malce razočaran, saj so bile samo tri). Skupaj z razpravo je Šeguli vrnil tudi rokopis nemških Stritarjevih pesmi, ki mu jih je ta najbrž poslal v presojo pred morebitno izdajo.⁴⁹

⁴⁹ UKM, Domoznanski oddelek, Ms 193 (Šegula Franc, Zapuščina) VI. (Korespondenca), št. 16 – H (*Herbarium Stritarianum*) 62.

Častiti gospod župnik!

Z iskreno zahvalo Vam vračam Stritarjev izvod moje razprave, iz katerega sem si prepisal njegove opombe; pričakoval sem jih več kakor tiste tri, ki se tičejo njegove mladosti. Iz tega bi smel sklepati, da sem vse dobro zadel.

Zajedno Vam vračam njegovo, oziroma njegove soproge pismo, ki vsebuje željo, da se moja razprava naj ponatisne. Jaz bi v to seveda rad privolil, ko bi se našel založnik; sicer bom pa stvar obdržal v evidenci. – Vračam tudi rokopis Stritarjevih nemških pesmi, kolikor ste mi ga izročili. Posnet je osobito iz šolstva in ima nekaj kitic, ki so kar izborne po mislih in po jeziku. Če boste pesmi izdali, sprejmite tudi to, in sicer v končni redakciji.

»Raja« nudi slike iz Bosne in Hercegovine v letih, ki so neposredno pred okupacijo. – Z odličnim spoštovanjem vdani Vam

Dr. Tominšek

Tominšek in Stritar sta najbrž ostala v stikih vse do Stritarjeve smrti. O njuni povezanosti v zadnjih letih Stritarjevega življenja priča dejstvo, da je Stritar Tominšku v zahvalo napisal pesem. Ko je Ivan Prijatelj naredil načrt ureditve Stritarjevih pesmi za Stritarjevo antologijo (Stritar 1919), je mednje uvrstil tudi to pesem:⁵⁰

Josipu Tominšku.

Življenje moje si popisal,
 podobo zvesto si narisal
 moža z najboljšimi nameni,
 ki tja do pozne je jeseni
 na polju narodnem se trudil,
 da truden skoraj se je zgrudil.
 Četudi ni naporno delo
 uspeha pravega imelo:
 obila setev, žetev mala,
 Ti si me milo sodil – hvala!

Pesem najdemo samo v rokopisnem načrtu, saj v antologijo ni bila uvrščena; Tominšek je v knjigi omenjen le kot eden od uporabljenih virov (Stritar 1919: 2).⁵¹

Tominšek je o Stritarju zadnjič pisal leta 1924, ko je v reviji *Ženski svet* objavil spominski prispevek o Stritarju, in sicer na pobudo Pavle Hočevar, ki je revijo urejala med letoma 1923 in 1928 (Tominšek 1924). Rokopisni osnutek prispevka in dopisnica Pavle Kočever s prošnjo za prispevek, poslana 4. decembra 1923, sta ohranjena v Tominškovi zapuščini.

⁵⁰ NUK, Ms 973, IV/št. 16 d, Načrt ureditve Stritarjevih pesmi (113 listov), str. 28.

⁵¹ Joža Glonar 1920.

4 Sklep

Korespondenca med Tomiňškom in Stritarjem sicer ne ponuja ničesar, kar bi znatno spremenilo pogled na Stritarja in njegovo delo, ima pa dokumentarno vrednost in bo dragoceno dopolnilo k Stritarjevi korespondenci. Dopisovanje razkriva drobce iz življenja obeh in dopolnjuje njuno biografijo; Stritarjeva pisma razkrivajo nekatere podrobnosti iz njegovega zasebnega življenja, razočaranje nad splošnimi razmerami v Sloveniji, tesnobo ob izbruhu prve svetovne vojne, mestoma njegove odnose z nekaterimi sodobniki in sicer prikrit, a grenak priokus zaradi njihovega odnosa do njega, predvsem pa vedno prisotno željo po ponovnem priznanju njegove vloge v slovenskem slovstvenem in kulturnem življenju. Po drugi strani je Tomiňšek v Stritarju našel svojega vzornika, skorajda očetovsko figuro, človeka, ki ga je visoko cenil in hvalil in se je nanj obračal ne le kot na strokovno avtoriteto, ampak tudi kot na zasebnega zaupnika in prijatelja. Korespondence je bilo nedvomno več, a je izginila med vojno, ko je bilo zbombardirano Tomiňškovo stanovanje v Mariboru. Nekaj ostankov hrani domoznanski oddelek Univerzitetne knjižnice Maribor.⁵² Upam si sklepati, da je imel Tomiňšek namen Stritarjeva pisma vsaj zbrati, podobno kot jih je zbral Stritarjev prijatelj in zaupnik Franc Šegula, gotovo pa bi jih tudi objavil ali vsaj predal kateri od ustanov, ki bi za to poskrbela, vendar mu je pred vojno to onemogočala njegova skorajda preveč vsestranska dejavnost na različnih področjih, vojna vihra pa ga je oropala tega gradiva.

VIRI IN LITERATURA

- Franz Peter DAMMERER, 1995: *Leben und Werk der österreichischen Kartographen Josef Chavanne und Franz Ritter von Le Monnier*. Hamburg: Verlag Dr. Kovac.
- Fran ERJAVEC, Pavel FLERÈ: *Slovenski pesniki in pisatelji. XI. zvezek: Josip Stritar*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1923.
- Mojca GÄTZ, 2016: *Moj Dunaj. Po sledih slovenskega in univerzalnega Dunaja*. Celovec-Ljubljana-Dunaj: Mohorjeva družba.
- Joža GLONAR (= J. A. G.), 1920: Stritarjeva antologija. *LZ* 40/2. 117–19.
- Miran HLADNIK, 2016: Zgodbe Prešernovih rokopisov. *Slavistična revija* 64/3. 217–39.
- Matej HRIBERŠEK, 2005: *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu: 1849–1945*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Matej HRIBERŠEK, 2010: Filološko delo dr. Josipa Tomiňška. *Keria: Studia Latina et Graeca* 12 /2–3. 253–80.
- Evgen LAMPE (= E. L.), 1907: Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. *Dom in svet* 20/7. 328.
- Tine OREL, 1982: *Tomiňšek, Josip. Slovenski biografski leksikon*.
- Jože POGAČNIK, 1963: *Stritarjev literarni nazor*. Ljubljana: Slovenska matica.

⁵² UKM, Ms 217, Zazula Jožef in Ms 221, Bleiweis Janez, Korespondenca in gradivo, poslano uredniku Novic; oboje iz ostankov med vojno porušene Tomiňškove knjižnice.

- Ivan PRIJATELJ, 1907: Dr. Jos. Tominšek: Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. *Naši zapiski* 5/5. 72–80.
- Dragutin PROHASKA, 1908: Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. Sp. Dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1906. Samozaložba. Prodaja L. Schwentner. *Savremenik* 3/10. 633.
- Jožef STRITAR, 1902: *Zimski večeri. Knjiga za odrastlo mladino*. Spisal Jožef Stritar. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Josip STRITAR, 1919: *Stritarjeva antologija*. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
- Josip STRITAR, 1957: *Zbrano delo, 10: Pisma 1872–1923. Dostavki*. Ljubljana: DZS.
- Josip TOMINŠEK, 1902/3: Stritar, Jožef: Zimski večeri. *Slovan* 1. 27–8.
- Josip TOMINŠEK, 1905: Četrto stoletje slovenskemu slovstvu na braniku. LZ 25. 48–54, 88–94, 162–69, 221–28, 266–74, 344–49, 401–6, 481–7, 600–8, 662–78, 727–42.
- Josip TOMINŠEK, 1906a: Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. LZ 26. 332–40, 397–402, 460–70, 525–33, 584–9, 674–9, 733–8.
- Josip TOMINŠEK, 1906b: *Jos. Stritar: analiza njegovega življenja in delovanja*. Ljubljana: samozal.
- Josip TOMINŠEK, 1924: Ob grobu Borisa Mirana – Josipa Stritarja. *Ženski svet* 2/1. 12–7.
- Josip TOMINŠEK, 1923: Boris Miran = J. Stritar, Strunam slovo–Zadnji pesniški utrinki. LZ 43/11. 707. Tudi F. S.: Boris Miran = Josip Stritar: Strunam slovo; Zadnji pesniški utrinki. *Dom in svet* 35/11–2 (1922) (zadnja platnica pod Prejeli smo v oceno).
- V., 1907: Nekaj o literarni kritiki. *Nova doba* 1/19 (20. aprila). 5.

SUMMARY

The correspondence between Josip Stritar and Josip Tominšek is only one part of an otherwise very extensive exchange of letters Tominšek kept in his Maribor apartment, probably intending to publish it; however, it was destroyed during a bombing raid, when Tominšek's apartment was demolished. After Tominšek's death, some of his correspondence ended up in various archival collections all over Slovenia (NUK, UKM, etc.), including what was left of his correspondence with Stritar, most of which was preserved, until recently undiscovered, in Tominšek's archive in the Celje Central Library. Because most of the Stritar-Tominšek correspondence is lost, the part that is preserved offers only a limited picture of their relationship. The extant letters do not introduce anything particularly new and do not open new avenues of research into Stritar and his works, but they are nevertheless interesting documents that reveal his contacts with certain Slovenian intellectuals in the first two decades of the twentieth century, especially with Tominšek, who was active in numerous fields but is remembered primarily as an educator and a philologist. Their letters, which are a valuable addition to, primarily, Tominšek's biography, are mostly of a fairly personal nature and frequently very courteous. Despite the fact that the beginning of their acquaintance did not suggest they might establish a closer relationship, their acquaintance gradually grew into true friendship; with Tominšek, Stritar acquired a loyal and devoted advocate and admirer, while for Tominšek, Stritar was a role model and authority figure. Both found in the other a confidante to whom they could turn at any moment, and this remained unchanged until Stritar's death.